

УДК 348.819.3–054.57(477)«19/20»

Тарахненко Л. Л.,
аспірантка кафедри історії та археології слов'ян,
Інститут історичної освіти, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), zholobb@gmail.com

РЕЛІГІЙНІ ГРОМАДИ ЕТНОМЕНШИН УКРАЇНИ У СИСТЕМІ КОНФЕСІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА РУБЕЖІ ХХ – ХХІ СТОЛІТЬ

Розглянуто динаміку відродження релігійного життя етноспільнот пострадянської України. Виявлено низку факторів, які започаткували процес об'єднання віруючих євреїв, поляків, німців та представників інших національностей в межах культових громад. Показано внутрішні та зовнішні чинники, які визначили право частини протестантських общин на незалежне існування, сприяли інтеграції католицьких громад до церковних інституцій. Досліджено вплив пануючих серед етноменшин релігійних переконань та стереотипів ідентичності на формування ставлення щодо перебування власних релігійних общин у складі конфесійних організацій.

Ключові слова: об'єднання віруючих, релігійне життя, культова діяльність, конфесійна організація, етноменшина.

Актуальність теми зумовлена особливостями відродження культурної самобутності національних меншин посткомуністичної України. Важливим аспектом дослідження є проблема як самостійного так й інституційного функціонування релігійних громад етноспільнот України, нерідко позначеного міжконфесійними та міжетнічними суперечностями.

Мета статті: визначити місце релігійних громад національних меншин України у системі конфесійних організацій.

Історіографія становлення мережі релігійних громад етноспільнот України, їх входження до складу церковних інституцій представлена багатьма працями вітчизняних істориків. Зокрема це наукові дослідження В. Васильчука, В. Матвеева, В. Фуркало, О. Саган, які містять значну фактологічну базу процесу відродження колективних форм етнорелігійного життя на території сучасної України упродовж 1990–2000–х рр.

Для євреїв, як і для інших етносів, релігія виступала одним із засобів ідентичності. Відродження іудаїзму та повернення євреїв до традиційних форм самоідентифікації через різні напрями в іудаїзмі пов'язувалося з проголошенням незалежності України. Іудейська ідентичність включала в себе сукупність рис та аспектів, за якими євреї визначали себе в Україні за галахічним принципом. Відбувався пошук об'єднувачих принципів. Упродовж 1990–х років гуртування євреїв пов'язувалося із роз'єднаністю й розпоршеністю, відсутністю стрижня, який би об'єднував, проявами антисемітизму тощо. У 2001 р. в Україні глибоковіруючими вважали себе близько 3% євреїв (з них – 1% відвідували синагогу щодня, 2% – молилися дома). Дотримувалися релігійної традиції близько 10% [1, с. 17].

Євреї себе ідентифікували на трьох рівнях: на демографічному, релігійному і реєміграційному. Згідно Всеукраїнського перепису населення, в Україні проживало 150 тис. євреїв. Це ті з них, хто вказав єврейське етнічне походження. Релігійний підхід, або галахічний (за єврейськими релігійними законами), фіксував зміни в релігійній свідомості, а також асиміляційні впливи. Відповідно релігійних законів євреями були і ті, у кого мати єврейка, або ті, хто дотримувався обряду переху (в юдаїмі – гюру). Таких в Україні було 180 тис. чол. єврейського походження. Відповідно до «хокаш вуд» –

ізраїльського закону про повернення, громадянство отримували ті громадяни, що мали частину крові єврейської. З врахуванням даних чинників, за даними світового єврейського конгресу, єврейська громада України досягала 300 тис. чол. [2]. Про етнорелігійну трансформацію євреїв України слушно зазначив В. Нахманович: «Вийшовши з повної асиміляції, вони стали наближатися до Бога. В більшості своїй вони не вивчали Тору і навіть не ходили до синагоги. Але вони вже припинили вішати вдома православні ікони, шанують Штайнзальца і святкують не лине День Перемоги, але у Пурим» [3, с. 98].

Релігійність виступала засобом ідентифікації євреїв України. Відчуття інакшості, єдність навколо релігійних ідей оберігало їх від асиміляції. Єврейське самоусвідомлення ґрунтувалося багато в чому на релігійності. Спільними рисами євреїв відмінних релігійних поглядів залишалося «занепокоєність про майбутнє єврейського народу» або «віра в етику освіти». Самоусвідомлення проходило активніше там, де більш помітно діяв релігійний чинник – функціонували синагоги на громадські центри.

В Україні сформувалося, окрім власне іудаїзму, кілька течій іудайського походження, які визнавали Ісуса Христа Месією єврейського народу. Дехто з релігієзнавців вважав їх сектами іудаїзму. Євреї України сповідували, крім іудаїзму, буддизм, християнство тощо. Ультраортодоксальний напрям релігійного іудаїзму займав ключові позиції в єврейських організаціях, що діяли на теренах України. Це явище пояснювалося більшою згуртованістю і матеріальною забезпеченістю, на відміну від реформістів. Основними напрямками іудаїзму в Україні стали хасидські течії – хабад (любавицький хасидизм) і карлін–столінська течія, а також реформістський (прогресивний або сучасний). Неоднорідна структура іудаїзму в Україні стала причиною присутності кількох головних рабінів. У 2003 р. Головним рабином був обраний духовний лідер хабадного руху А. Хайкін. Лідер карлін–столінських хасидів Я. Блаїх був Головним рабином Києва і України. З 2005 р. Головним рабином був хабадник, представник Всеукраїнського єврейського конгресу М. Ашан. Фактичну незалежність від «київських» рабінів зберігала громада Дніпропетровська, очолювана Ш. Камінецьким. У 1999 р. головним рабином прогресивного іудаїзму був обраний О. Духовний.

На початку 1990–х років можна було очікувати, що прогресивний іудаїзм стане лідером духовного відродження єврейства. Радянські євреї були в основному нерелігійними і мало що знали про галаху, до того ж нові форми служіння мали зацікавити молодь. У 1991 р. в Києві було створено першу громаду прогресивного іудаїзму, а в 2006 р. в Україні вже налічувалося 50 громад [4, с. 260]. Централізованою організацією їх стало Релігійне об'єднання (управління) громад прогресивного іудаїзму України. Одна з причин повільного зростання чисельності громад прогресивного іудаїзму полягала у відсутності духовних лідерів. Крім того визнання широким загалом віруючих даних позицій стримувалося ліберальним ставленням прогресивних громад до гомосексуалізму, одностатевих шлюбів. Серед консервативної частини єврейства України чимало постулатів прогресивного іудаїзму не набули популярності. Протягом досліджуваних років відбувалося розширення напрямків іудаїзму.

Розповсюджувався хабадний хасидизм, який ставав одним з головних напрямків. До цього часу єдиною офіційною течією в іудаїзмі був ортодоксальний іудаїзм міснагетського або «Литовського» напрямку. Активніше ренесанс відбувався в ортодоксальних громадах. В кінці 1990-х років з ними почали конкурувати громади любавицьких хасидів. В 2000-і роки почалися інтенсивні процеси переходу громад до хабадної федерації єврейських общин України. На втрату лідируючих позицій ортодоксальним сектором іудаїзму вплинули кадрові та фінансові чинники. Значна частина єврейських релігійних активістів емігрували до США та Ізраїлю. Очолювали більшість громад рабини, які в Україні не проживали. Не було створено спеціальних програм їх підготовки. Тому хабадники більш успішно розв'язували кадрові проблеми.

На початку 1990-х років розпочався перехід значної частини єврейських громад до Хабаду. Головна причина цього явища полягала передусім у деякій розмитості релігійної свідомості більшої частини євреїв України. Це була та частина віруючих, яка забула релігійні традиції і часто навіть не усвідомлювала різниці між рухами, скажімо «литваками» та хабадниками. Іудаїзм для єврейської спільноти вступав здебільшого у якості культового фактору, який впливав на етнічну самосвідомість. Багато євреїв України його вважали засобом згуртування та общинного структурування. Релігійний іудаїзм був представлений спектром основних напрямів: ультра-ортодокси (хасиди, Хабад), консерватори та реформісти. Хабад серед ортодоксальних громад залишався найбільш впливовим. Рабини, які були емісарами руху Хабад, служили лідерами єврейських громад більшості міст і містечок України. В Україні були також рухи, що керувалися з відповідних релігійних центрів США та Ізраїлю, які не контролювалися Хабадом. Найбільш відомим серед них був рух Карлінгтонських хасидів (найбільш поширений у Західній Україні). Значна кількість рухів та напрямків в іудаїзмі не розмивали цілісну єврейську ідентичність, оскільки базувалися на одних і тих самих основних іудейських цінностях [5, с. 16].

Хасидизм як ідейний рух виник в результаті синтезу кабалістичного вчення луріанського різновиду, сабатіанства та модифікованої рабиністичної традиції на ґрунті неоднозначного сприйняття в єврейському середовищі чинників соціально-політичного, економічного, психологічного характеру. Хасидський рух як містичний напрям ортодоксального іудаїзму, в процесі оформлення якого здійснювалася трансляція традиційних єврейських цінностей і усувалися будь-які розкольницькі тенденції, про що свідчила його масовість, ієрархічний принцип управління, відсутність елітарності, лояльність до обрядовості й віроповчань іудаїзму. Пріоритетними віроповчальними принципами хасидського світосприйняття був Іманенгізм (скрізь присутність Бога), що означало проявлення і знаходження Бога як духовної сутності в усіх різноманітних предметах, явищах, процесах матеріального світу та девекут (єднання людини з Богом), який був ідеалом внутрішньої співвіднесеності людини й Бога, і реалізувався в молитовній практиці [6, с. 3]. Єдиним в Україні, хто залишившись не переставав діяти наспротив атеїстичній владі були представники хасидизму Хабад та брацлавські хасиди – послідовники вчення Роббі Нахмана з Брацлава.

Караїмські релігійні громади відновлювали свою діяльність з початку 1990-х років. В 1991 р. першою була зареєстрована громада в Криму (Сімферополь, Євпаторія). Даному процесу сприяла створена Асоціація кримських караїмів.

Караїмізм, як віровчення караїмів, носив монотеїстичний характер. Для релігійної традиції властивою була статичність. У його послідовників всі свята і пости впливали з Святого письма. Відповідно релігійної доктрини караїмізму всі свята і пости впливали з засад і підтверджувалися в Писанні. Пости зв'язувалися з руйнацією першого Іерусалимського храму. Основу релігійно-моральних принципів караїмського віровчення становили тексти книг Священного Писання Старого Завіту (П'ятикнижжя, Пророки, Гагіографи). Метою караїмізму виступало служіння Богу і любов до ближнього. Серед завдань – збереження біблійної чистоти Закону. Караїми переконані, що Закон Господа досконалий і корекції не потребує, тому сакралізація Талмуда, Нового Завіту і Корана для них нехарактерна. Статичність релігійної традиції караїмів не дозволяє вносити зміни і доповнення до книг Священного Писання. В основі цього лежали слова пророка Мойсея: «Аби виконувати заповіді Бога нічого не додавайте до того, що я вам наказую». Порядок богослужіння в караїмів передбачав участь кожного прихожанина в читанні молитви. Молитви склалися в основному з псалмів. Тексти Священного Письма доповнювали псалми, хоча і не мали молитовного значення. Вони відносились до певних днів неділі і святами, нагадували про храмове жертвоприношення, носили повчальний характер. Святкові і суботні молитви відрізнялись від буденних протяжністю і значним духовним піснеспівом (земер), складеним караїмськими поетами протягом багатьох віків. Порядок богослужіння і читання молитов був викладений в чотирьох молитовних книгах по обряду караїмів. Важливим елементом релігійного сприйняття караїмів являється читання книг Святого письма на мові оригінала – біблійській (староєврейській). Це впливало з потреби найбільш точного осмислення Божих заповідей [7, с. 7]. Для караїмів основоположним залишалося право посягання істини самостійно. За їх віровченням, жоден з релігійних діячів не може «нав'язувати» своє бачення виконання Закону. У караїмів відсутній культ святих, немає посередників між Богом і людиною, немає відпущення гріхів. Караїми України дотримуються звичаїв, біблійської чистоти Закону. Вони проявляються в перекладах текстів Священного Письма на мову кримських караїмів і збереженні в них старотюркської лексики і загальнотюркського терміну «теньрі».

Тим етноменшинам, представники яких сповідували католицизм, вдалося забезпечити відносно високий рівень релігійної культури віруючих. Навіть за радянських часів католики залишалися порівняно значно заангажованими на релігійне життя. Таке помірковане самозбереження сприяло порівняно активному відродженню потенціалу громад віруючих. Римо-католицька церква в Україні була фактично етнічною церквою поляків та угорців. Дані етнічні громади робили спроби адаптуватись до місцевих обставин, зокрема шляхом використання української та російської мов під час богослужіння. Католики-поляки схилились головним чином до утвердження «польськості» костелів. Їх відродження поєднувалося з національно-

культурним відродженням. Поляки, угорці, словаки України виявляли доволі старань, аби зміцнити римо-католицькі громади. На середину 1990-х років римо-католицька метрополія включала Кам'янець-Подільську, Житомирську, Луцьку та Львівські дієцезію. В Мукачевому розмістилась апостольська адміністрація. Архієпископ поділялась на 10 деканатів. На 1997 р. 125 священників обслуговувало 245 костелів і каплиць. Для релігійних громад греко-католиків постали завдання розвитку власного богослов'я. На теоретичному рівні розпочалося вироблення критеріїв помісності, а також принципів їх застосування. Усунення уніатства як методу богослужіння стало історичним шансом повернення до автентичних традицій.

Німці України відносились до етносів, які мали високий рівень релігійної свідомості. Після 1991 р. етнос активно долучився до відродження власного релігійного життя на теренах незалежної держави. Стрімко почала зростати чисельність громад Німецької євангелійно-лютеранської церкви. На кінець 1990-х років німці мали вже 41 громаду віруючих [8, с. 227]. В послідовні роки їх чисельність зростала. Громади створювались головним чином завдяки громадській ініціативі. Київська громада почала відроджуватися завдяки організаційній роботі двох киянок Г. Вельш та Д. Євдокименко. Вони ознайомились з організацією парафії в Литві. Далі була створена Рада громади (увійшло шість осіб), яка і стала юридичною основою для реєстрації їх органами юстиції. Наступним важливим кроком у становленні громади було налагодження богослужіння. Для цього були встановлені зв'язки з євангелійно-лютеранською церквою в Мюнхені, закуплена релігійна література. В 1991 р. пройшли похрещення перші прихожани. В 1992 р. почав проводити релігійну службу запрошений громадою пастор Х.-М. Негельсбах з Аугсбурга. Етнічний склад громади був строкатим. Основу її склали німці. Але до громади також входили і українці, росіяни, які цікавились теорією Лютера. У богослужінні брали участь також євангелійні християни, які будучи громадянами Німеччини жили і працювали в Україні.

Низькі темпи релігійного відродження болгар пов'язувалися з історичними, а також демографічними чинниками, які справляли негативний вплив на їх ідентичність. Були випадки, коли в сім'ях, де батьки болгар, діти не розмовляли болгарською мовою. Та все ж майже 100% болгар України залишались білінгвістичними, тобто розмовляли двома мовами. Дані обставини справляли додатковий вплив на етнічну самосвідомість болгар. Водночас, слід зазначити, що вони відчували себе частиною болгарської етнічної спільноти, що поділяли спільне історичне походження, культуру і релігію [9, с. 115].

Серед росіян зростала частка тих, хто був прихильником новітніх релігійних течій. Вони виступали проти існування в Україні національних і державних церков, акцент робили на загальнолюдських цінностях релігійних вчень, в більшості своїй не приймали ідею необхідності етнічного культурного відродження.

В досліджувані роки відбувалося відродження і основних тенденцій розвитку православ'я. Трансформувались такі його риси як демократизм, соборнопорядність, толерантність, гуманізм, органічне включення елементів культури в церковний культ,

мистецтво [10, с. 17]. Саме в такому річці відбувались зміни в релігійних переконаннях етносів, які сповідували православ'я. Протягом досліджуваних років відбувалося масове повернення громад до християнської віри.

Після здобуття Україною незалежності віруючі поляки, німці та представники інших національностей на фоні релігійного відродження для вдалися до створення релігійних громад. Задля покращення задоволення потреб релігійних общин відбувалася їх інтеграція до складу конфесійних організацій. Громади іудеїв, караїмів, частина протестантських громад хоча й були самодостатніми утвореннями, теж здійснювали кроки у напрямку регулювання власного релігійного життя на вищому рівні.

Список використаних джерел

1. Зисельс І. Развитие общинного процесса в Украине / И. Зисельс // Еврей Евразии. – 2002. – №1. – С.15–27.
2. Зисельс Й. Єврейське життя зосереджене в учбових закладах, соціальних центрах, у синагогах / Йосип Зисельс // hromadskeradio.org.
3. Нахманович В. Исторические предпосылки и перспективы возрождения Восточноевропейской еврейской общины / В. Нахманович // Доля єврейської духовної та матеріальної культури в ХХ столітті: зб. наукових праць. – К., 2002. – С.96–101.
4. Андросова В. І. Рух Хабад Любович: від виникнення до сьогодення / В. І. Андросова // Бібліотека «Релігії світу». – Т.5. – Донецьк: Донбас, 2011. – 510 с.
5. Матвеев В. Формування етнорелігійної особливості євреїв України / В. Матвеев // Релігія і нація в суспільному житті України і світу. – К.: Наукова думка, 2006. – С.116.
6. Фуркало В. С. Феномен хасидизму: його сутність та історичні трансформації: автореф. ... канд. філософ. наук за спец. 09.00.11 – релігієзнавство / В. С. Фуркало; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 20 с.
7. Тириязи Д. Караимские кенасы Евпатории / Д. Тириязи. – Севастополь: Библекс, 2008. – 40 с.
8. Васильчук В. М. Німці в Україні. Історія і сучасність (друга половина XVIII – початок ХХІ ст.): [моногр.] / В. М. Васильчук. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2004. – 341 с.
9. Киссе А. Возрождение болгар Украины. Очерки / А. Киссе. – Одесса: Изд-во «Optimum», 2006. – 288 с.
10. Саган О. Н. Українське православ'я: історіософське осмислення феномену / О. Н. Саган // Українське релігієзнавство. – 1996. – №1. – С.8–17.

References

1. Zisel's I. Razvitie obshhinnogo processa v Ukraine / I. Zisel's // Evrei Evrazii. – 2002. – №1. – С.15–27.
2. Zisel' J. Jevrejs'ke zhyttja zoseredzhene v uchbovyh zakladah, social'nyh centrakh, u synagogah / Josyp Zisel's // hromadskeradio.org.
3. Nahmanovich V. Istoricheskie predposylki i perspektivy vozrozhdenija Vostocnoevropejskoj evrejskoj obshhiny / V. Nahmanovich // Dolja jevrejs'koi' duhovnoi' ta material'noi' kul'tury v XX stolitti: zb. naukovykh prac'. – K., 2002. – С.96–101.
4. Androsova V. I. Ruh Habad Ljubovych: vid vynykennja do s'ogodennja / V. I. Androsova // Biblioteka «Religii' svitu». – Т.5. – Donec'k: Donbas, 2011. – 510 s.
5. Matvjejev V. Formuvannja etnorelijinoj' osoblyvosti jevrei'v Ukrai'ny / V. Matvjejev // Religija i nacija v suspil'nomu zhytti Ukrai'ny i svitu. – K.: Naukova dumka, 2006. – С.116.
6. Furkalo V. S. Fenomen hasydyzmu: jogo sutnist' ta istorychni transformacii': avtoref. ... kand. filosof. nauk za spec. 09.00.11 – religijeznavstvo / V. S. Furkalo; Kyi'vs'kyj nacional'nyj un-t im. Tarasa Shevchenka. – K., 2004. – 20 s.
7. Tirijaki D. Karaimskie kenasy Evpatorii / D. Tirijaki. – Sevastopol': Bibleks, 2008. – 40 s.
8. Vasy'l'chuk V. M. Nimci v Ukrai'ni. Istorija i suchasnist' (druga polovina XVIII – pochatok XXI st.): [monogr.] / V. M. Vasy'l'chuk. – K.: Vyd. centr KNLU, 2004. – 341 s.
9. Kisse A. Vozrozhdenie болгар Ukrainy. Oчерki / A. Kisse. – Odessa: Izd-vo «Optimum», 2006. – 288 s.
10. Sagan O. N. Ukrai'ns'ke pravoslav'ja: istoriosofs'ke osmyslennja fenomenу / O. N. Sagan // Ukrai'ns'ke religijeznavstvo. – 1996. – №1. – С.8–17.

Tarahnenko L. L., graduate student of the history and archeology of the Slavs, the Institute of History Education National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), zholobb@gmail.com

Religious communities of ethnic minorities in Ukraine in the faith-based organizations at the turn of XX – XXI centuries

The dynamics of the revival of religious life was considered among ethnic minorities post-Soviet Ukraine. A number of the factors that gave rise to the process of unification of religious Jews, Poles, Germans and other nationalities within the religious communities. Showing the internal and external factors that determine the rights of the Protestant communities to independent existence, have contributed to the integration of Catholic communities in church institutions. The effect of the ruling ethnic minorities religious beliefs and stereotypes of identity formation of their relationship to living their own religious communities as a part of religious organizations.

Keywords: association of believers, religious life, cult activities, confessional organization of ethnic minorities.

Тарахненко Л. Л., аспірантка кафедри історії та археології славян, Інститут історичного образования, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), zholobb@gmail.com

Религиозные общины этнических меньшинств Украины в системе конфессиональных организаций на рубеже XX – XXI веков

Рассмотрена динамика возрождения религиозной жизни этнических меньшинств постсоветской Украины. Выявлен ряд факторов, которые дали толчок процессу объединения верующих евреев, поляков, немцев и представителей других национальностей в пределах культурных общин. Показаны внутренние и внешние факторы, которые определили право части протестантских общин на независимое существование, способствовали интеграции католических общин в церковные институты. Исследовано влияние господствующих среди этнических меньшинств религиозных убеждений и стереотипов идентичности на формирование их отношения к пребыванию собственных религиозных общин в составе конфессиональных организаций.

Ключевые слова: объединение верующих, религиозная жизнь, культурная деятельность, конфессиональная организация, этнические меньшинства.

* * *

УДК 94(52+477)

Денисенко І. В.,
аспірант, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків), greenermage@gmail.com

Діяльність українців Японії у 1990–х роках ХХ ст. у контексті наукової та культурної інтеграції

Метою статті є аналіз культурної інтеграції між Японією та Україною в рамках діяльності Асоціації українців Японії у 90–х роках ХХ століття та їх роль у розвитку двосторонніх відносин між державами. Особливу увагу приділено культурно-інтеграційному впливу на японський і український народи та співпраці на урядовому рівні. Дослідження проводиться за допомогою історико-генетичного, історико-типологічного, історико-системного методів та дотримання принципів історизму та об'єктивності. Висновками є узагальнення головних досягнень Асоціації українців Японії у процесі популяризації української культури серед представників японської наукової спільноти та зв'язок діяльності Асоціації з сьогоденням. Показано логічну послідовність у роботі Асоціації та її останні звершення у галузі україністики.

Ключові слова: японсько-українські відносини, україністика, українознавство, культурна інтеграція.

Проблема культурної інтеграції для країн, що знаходяться далеко одна від одної, часто призводить до відсутності зв'язків, зниження інтересу, послаблення співробітництва. Така ситуація могла мати місце і у відносинах Японії та України, але існування спільних проблем у різних сферах розвитку суспільств та спільних інтересів дало новий шлях до взаємного зближення. Одним із таких шляхів стало створення Асоціації українців Японії 11 червня 1994 р.

Історіографія вказаного питання представлена вузьким колом матеріалів мережі Internet, присвячених

україністиці в цілому та участі Японії в цьому процесі зокрема. Дана проблематика, на жаль, не розглядалася істориками, оскільки ця проблематика лежить у галузі інтересів більше культурологів, але варта уваги, оскільки свідчить про наявність цікавості японських наукових кіл до нашої держави, її культури та науки. Останні публікації присвячені кадровим змінам на офіційній сторінці Асоціації. Проте у зарубіжній і вітчизняній японістиці відсутній аналіз культурного інтеграційного елементу в діяльності Асоціації українців Японії. Варто відзначити праці О. Бондаря [1; 2], де автором аналізується культурна співпраця між Японією та Україною. Джерельна база нашої публікації представлена матеріалами Міжгалузевого державного архіву Міністерства закордонних справ України, фонд 3У, (справи 23, 800).

Метою статті є виявлення і аналіз культурних зв'язків, які виникли і сформувалися у 90–х роках ХХ ст. внаслідок підвищення інтересу японської наукової спільноти до української культури та науки і як наслідок – створення Асоціації українців Японії, що веде активну просвітницьку діяльність у галузі україністики.

Згідно досліджень українського науковця-японіста Івана Бондаренка, який зазначає, що ще у 1944 р. на території окупованої тоді японцями Манчжурії (нині КНР) було підготовлено і видано 1000 примірників «українсько-ніппонського словника» (автори Анатолій Діброва та Василь Одинець), який містив 11000 слів. В оригіналі, на думку вченого, цього словника, можливо, вже не існує. Більше того, цей словник зберігся лише завдяки фільмокопіям [7, арк. 28]. Але, зважаючи на факт створення такого розмовного посібника, варто сказати, що японська окупаційна адміністрація, навіть у військовий час, приділяла значну увагу розвитку стосунків з представниками різних народів, що населяли зайняті японцями території. Японська окупаційна влада, що різко негативно ставилася до більшовиків, була досить лояльною до українських емігрантів та дозволила випускати окремий український журнал «Манчжурський вісник», а з 1935 р. облаштувала цілу українську колонію в Маньчжоу-го з певною культурною автономією [2, с. 69]. Саме цей час можна вважати зародженням руху українців Японії. Але, основна діяльність українців почалася з набуттям Україною незалежності у 1991 р. та встановленням формальних дипломатичних відносин між обома державами, що відбулося 26 січня 1992 р.

Спродіненість японського та українського народів підкреслювалася спільними проблемами у галузі подолання наслідків ядерних катастроф, тому формальне встановлення дипломатичних зв'язків було сприйнято японською стороною зі значним ентузіазмом.

Оскільки політичні зв'язки розвивалися досить повільно, то аж до створення окремого посольства Японії в Україні 19 січня 1993 р. на міждержавному рівні наукове та культурне співробітництво практично не здійснювалося. Єдиним кроком культурної інтеграції можна вважати створення у 1991 р. провідним японським україністом, професором Токійського університету Кадзуо Накаї першого підручника української мови для японців. На протязі 90–х років це був єдиний подібний підручник, за яким студенти Токійського та інших університетів вивчали українську мову [7, арк. 29].

Наукові питання у руслі підвищеного інтересу до нашої держави за власною ініціативою 11 червня